finiais žvynelių ornamentais, fragmentų – šie radiniai datuojami XVI a. Jie dažniausiai aptinkami išskirtinai tik Valdovų rūmų ir Žemutinės pilies teritorijose (4 pav.).

Be keraminių dirbinių, rasta 95 vienetai ypačiųjų radinių. Tai XV a. pabaigos – XXI a. pradžios smulkių nominalų monetos (ankstyviausios – Aleksandro, Žygimanto Senojo ir Žygimanto Augusto valdymo metu kaldintos monetos, vėlyviausios – Rusijos imperijos Aleksandro II kapeikos, TSRS kapeikos ir Lenkijos Respublikos 10 grašių), kelios audinių plombos ir kiti kasdien naudoti dirbiniai (peilio fragmentai, bato pasagėlės, antpirštis ir t. t.). Iš ypačiųjų radinių išsiskyrė rečiau aptinkamas Niurnberge kaldintas skaičiavimo žetonas, datuojamas XVI a., stačiatikių bažnyčios kryželis ir verpstuko smagratis, pagamintas iš balto smiltainio (5 pav.).

Polocko Street 7A

A 317.5 m^2 area was excavated at Polocko g. 7A. The surface revealed deposits dating from the 19th to the second half of the 20th century, up to 1.4 m in thickness, with sterile soil found underneath. Significant archaeological deposits were recorded in features cut into the sterile soil, namely pits and gullies formed by erosion (Figs. 1–3). Evidence suggests that the plot was used as a rubbish dump during city clean-ups in the second half of the 17th century. The gully was filled over time, largely with sediment and debris carried by natural water flow. Initial rubbish and soil mix dumping at the site comprised the minimal man-made contribution to the fill of the gully. Finds were dated to the 15th–20th centuries, the bulk consisting of 17th-century domestic pottery sherds (Figs. 4–5).

Andrius Šležas, Justina Dobeikienė

Vokiečių gatvė

2022 m. Vilniaus miesto savivaldybė planuoja atlikti Vokiečių gatvės rekonstrukcijos darbus. Vokiečių gatvė patenka į saugomas Vilniaus senamiesčio (UK 16073) ir Vilniaus senojo miesto bei priemiesčių archeologinės vietovės (UK 25504) teritorijas, tad įgyvendinant projektą numatyta atlikti archeologinius tyrimus. Jie suskirstyti į du etapus: I etapas atliekamas projektavimo darbų stadijoje, o II etapas vyks kartu su rekonstrukcijos darbais.

Siekiant nustatyti buvusio užstatymo perimetrą, remiantis senaisiais Vilniaus miesto planais, atkurtas preliminarus Vokiečių gatvės užstatymas, buvęs iki 1944 m. (planą parengė Robertas Zilinskas). Remiantis atkurtu planu ir esamais inžineriniais tinklais, parinktos perspektyviausios tyrimų vietos ir 2021 m. rugpjūčio–lapkričio mėnesiais atlikti žvalgomieji ir detalieji tyrimai.

Vokiečių gatvėje archeologiniai tyrimai vyko ne kartą, todėl čia paminėsime tik aktualiausius. 1982 m. I. Jučienė (*LIIR*, f. 1, b. 1058) vykdė žvalgomuosius tyrimus šalia šiluminės trasos. Aptikta XVII a. radinių ir XVI a. viduriu – II puse datuojamų pastatų bei rūsių likučių. 1976 m. P. Tebelškis (*LIIR*, f. 1, b. 720) atliko žvalgymus šiluminių trasų įrengimo metu. Daugelyje vietų fiksuoti tiesiant komunikacijas suardyti kultūriniai sluoksniai. Atidengta XVI–XVIII a. datuojamų pastatų liekanų bei rasta to paties laiko radinių. Tamsios žemės sluoksnis, matomas 0,6–1,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, datuojamas XVI–XVII a. 1990–1991 m. žvalgymus atliko V. Grišinas (*LIIR*, f. 1, b. 1715, 1903). 5 m gylyje aptiktos 8 rūsių ir vieno namo pirmo aukšto liekanos. Tarpuose tarp patalpų rasti kultūriniai sluoksniai, vieto-

mis su akmenų grindinio liekanomis. Vienoje iš žvalgytų tranšėjų 1,8 m gylyje rasta XVI a. II pusės – XVII a. vandentiekio vamzdžio liekanų. Vokiečių ir Mėsinių gatvių sankryžoje rasta ankstyviausių medinių XV a. (XIV a.?) pastatų liekanų bei vėlesnių XVI–XVII a. mūrinių namų rūsiai.

Istoriografijoje ne kartą minėta, kad Vokiečių gatvės rajono apgyvendinimas ir pirminis urbanizacijos procesas prasidėjo XIV a. Žinoma, kad nuo XVI a. 2 dešimtmečio dabartinės Vokiečių gatvės V dalyje ėmė kurtis žymūs privilegijuoto luomo atstovai. Garsių ir įtakingų politinių asmenybių įsikūrimas formavo kitokią sklypų struktūrą: retesnį sklypų užstatymą, sodybinio tipo išplanavimą (Valionienė O., Viduramžių Vilnius. Planinės struktūros raida XIV–XV a., *Lietuvos pilys.* 2008, nr. 4, p. 54–61). 1622 m. dabartinėje Vilniaus g. 30 įsteigta Šv. Kotrynos bažnyčia. Aptariama teritorija ne kartą degė: 1533, 1610, 1655, 1737, 1748, 1749 m. Dėl to nuolat keitėsi Vokiečių ir Vilniaus gatvių vaizdas, sklypų planas, pastatų formos (Paknys M., *Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai*. Vilnius, 2006). Negausūs kartografiniai šaltiniai atspindi šios senamiesčio dalies apgyvendinimą bei pastatų išdėstymą. XVIII a. vidurio Vilniaus miesto plane vaizduojamas neaiškaus pobūdžio, greičiausiai medinis užstatymas. 1938 m. Vilniaus miesto plane jau matomas intensyvus mūrinių pastatų užstatymas, susiformavęs greta šių gatvių. Esminiai Vokiečių ir Vilniaus gatvės P dalies planinės struktūros pokyčiai atsirado II Pasaulinio karo pabaigoje, kai 1944 m. Raudonosios armijos aviacija per antskrydžius sunaikino daugumą iki tol čia stovėjusių pastatų. 1955–1957 m. atlikti Vokiečių gatvės ir dalies Vilniaus gatvės perstatymo darbai – greta gatvių pastatyti nauji daugiaaukščiai tarybinio stiliaus namai.

Vokiečių gatvėje ištyrus 44 šurfus ir 6 perkasas, kurių bendras plotas 338 m^2 (1 pav.), nustatyta, jog XX a. viduryje tvarkant aplinką suformuotas plonas piltinis sluoksnis, todėl palei senąją Vokiečių gatvę buvusių pastatų liekanos atidengtos 15–30 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiuje. Prie naujosios Vokiečių gatvės dalies mūrų liekanos glūdi 30–70 cm gylyje.

1 pav. Tyrimų situacijos planas su iki 1944 m. buvusiu preliminariu užstatymo planu: 1 – 2021 m. tyrimų vietos.

Fig. 1. Excavation area plan depicting estimated layout of pre-1944 buildings: 1 – 2021 excavation areas.

Tik 5 tirtuose šurfuose (3, 11, 20, 22, 24, 32) ir vienoje perkasoje (3) neaptikta statinių liekanų. Didžiojoje dalyje tyrimų plotų atidengtos mūrų liekanos yra iki 1944 m. stovėjusių Vokiečių gatvės pastatų. Šurfe 41 ir perkasoje 5 atidengtos mūrinės tvoros liekanos taip pat žinomos iš tarpukario planų. Ankstyvesnio užstatymo (sugriauto dar prieš II Pasaulinį karą) mūrų liekanų aptikta šurfe 9 ir perkasose 1, 2, 5. Perkasoje 1 mūrai M3–6 atidengti 1,2–3,2 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Apibendrinant galima pasakyti, jog buvusių pastatų liekanos Vokiečių gatvės centrinėje dalyje yra gerai išlikusios, jos sunaikintos tik šiluminės trasos vietoje.

Tyrimų metu fiksuotas labai skirtingo storio įvairiai išlikęs kultūrinis sluoksnis. Įžemis 1,7–4,4 m gylyje pasiektas vienuolikoje šurfų. Atkreiptinas dėmesys, jog įžemis, kur fiksuoti nesuardyti archeologiniai sluoksniai, dažniausiai pasiektas 1,7–2,6 m gylyje, todėl gana didelis kultūrinio sluoksnio storis tam tikrose vietose sietinas su pastatų pamatų įkasimais arba XX a. nutiesta šilumine trasa. Be to, sluoksnis išlikęs buvusių pastatų kiemuose – archeologinis sluoksnis čia slūgso nuo 0,75–1 m gylio. Senųjų gatvių vietose (Vokiečių ir Mėsinių – M. Antakolskio gatvės) fiksuoti 2,2 m ir storesni XX a. piltiniai sluoksniai, suformuoti dažniausiai tarpukariu įrengiant vandentiekį ir nuotekas. Tik ties Vokiečių–Mėsinių gatvių sankirta nesuardytas XVI a. pabaigos – XVII a. sluoksnis glūdėjo nuo 1,2 m gylio. Į Š nuo Mėsinių gatvės palei senąją Vokiečių gatvę po piltiniais sluoksniais fiksuotas fragmentiškai išlikęs iki 40 cm storio XVII a. ir ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis. Pačiuose giliausiuose virš įžemio tirtuose sluoksniuose radinių neaptikta arba rasti radiniai neleido šių sluoksnių tiksliai datuoti. Tyrimų metu surinkti angliukų mėginiai iš šurfo 11 ir 32 datuoti XIII a. II puse – XIV a.: šurfe 11 apatinis sluoksnis datuotas 1278–1390 m.

2 pav. Šurfe 35 atidengto XVI a. grindinio ir mūro liekanų vaizdas iš PR. S. Rutkovskio nuotr.

Fig. 2. 16th-century pavement and masonry remnants in test pit 35, viewed from the SE.

3 pav. Tyrimų metu aptikti radiniai: 1 – indelis iš šurfo 11; 2 – puodo pakraštėlis iš šurfo 11; 3 – koklio fragmentas iš šurfo 32. I. Sinkevičiūtės nuotr.

Fig. 3. Recovered finds: 1 – a jar from test pit 11; 2 – a pot rim from test pit 11; 3 – a fragment of a stove tile from test pit 32.

(671±29) (FTMC–FE88–1), o šurfe 32 2,5 m gylyje glūdėjęs sluoksnis datuotas 1261–1385 m. (713±29) (FTMC–FE88–2).

Buvusių gatvių dangos išlikusios itin fragmentiškai: XIX a. preliminariai datuojamos gatvės ar šaligatvio liekanos atidengtos tik trijuose šurfuose 26 ir 28, 41. Tikriausiai to paties laikotarpio grindinio liekanos atidengtos ir perkasoje 6. Manoma, kad XX a. I pusėje eksploatuotos dangos sunaikintos po karo tvarkant aplinką. Šurfe 18 atidengtas betonines šaligatvio plyteles galima datuoti XX a. 3–4 dešimtmečiais. Neabejotinai iki 1944 m. naudotas ir šurfe 21 atidengtas akmenų ir plytų grindinys, tačiau jis atidengtas vos 30x20 cm dydžio plotelyje, todėl kaip jis išlikęs, neaišku. Ankstyvesnių akmens grindinių fragmentų aptikta nedaug: šurfe 21 – XVIII a. (?), šurfe 26 – XVI a., šurfe 32 – XVII a. (?), šurfe 35 – XVI a. (2 pav.), o perkasoje 2 – XVII a. II pusės – XVIII a. I pusės. Visi jie išlikę labai fragmentiškai, tik šurfe 32 aptiktas grindinys užėmė apie 2,5 m^2 plotą ir tęsėsi už perkasos ribų.

Archeologinių tyrimų metu surinkti ir inventorinti 1699 XVI–XX a. datuojami radiniai (3 pav.).

Vokiečių Street

Archaeological investigation at Vokiečių Street involved 44 test pits and 6 trenches (Fig. 1), measuring 338 m^2 in total. The remains of buildings along the old Vokiečių Street were unearthed 15–30 cm below the present-day surface level. The remains of masonry structures along the new Vokiečių Street section were recorded at a depth of 30–70 cm. Sterile soil was encountered in 11 test pits, at a depth range of 1.7–4.4 m. Sterile soil was most often encountered at a 1.7–2.6 m depth in areas where archaeological layers were found intact. Archaeologically significant deposits in the courtyards of past buildings were recorded at a 0.75–1 m depth. Meanwhile, thicker (2.2 m) 20th-century fills were recorded under the old streets (Vokiečių Str. and Mėsinių Str. – M. Antakolskio Str.). The oldest layers date from the second half of the 13th to the 14th century. Stone pavements comprising old streets and courtyards were only partially preserved, with the earliest dated to the 16th century (in test pits 26 and 35) (Fig. 2). The earliest domestic pottery found also dated to the 16th century (Fig. 3).

Marina Tarasova,
Martyna Remenčiūtė

Pylimo gatvė 7

2021 m. atlikti detalieji tyrimai sklype Pylimo g. 7 planuojamos atstatyti buvusios mūrinės tvoros vietoje. Ištirta viena 25 m^2 dydžio perkasa. Minima teritorija patenka į Vilniaus evangelikų reformatų sinodo pastato